

مَحَمَّدٌ
صَلَّى اللهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

خُلِقَ قُرْآنِي پیامبر اعظم (ص)

در نگاه هادیان معصوم (علیهم السلام)

گروه قرآن پژوهی کوثر دوم
زیر نظر حجة الاسلام سید محمد رضا علاء الدین

● مقدمه

بزرگ‌ترین پیامبر خدا که نام زیبایش بر تارک تاریخ می‌درخشد، خاتم انبیاء محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله) که خالق پاک در وصف او حدیث را لولاک فرموده است.

پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله و سلم) فیض مقدس و هدف غائی خلقت و جهان هستی است و قرآن کریم خلق ایشان را خلق عظیم نامیده است (و اِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ) (۱) پیامبر اکرم (ص) در این ارتباط فرموده‌اند: بعثت بمکارم الاخلاق و محاسنها (من با اخلاق نیک و شایسته مبعوث گردیده‌ام) (۲)

در یک نگاه علمای اخلاق، اخلاق پیامبر (ص) را به اخلاق شخصی و اخلاق حکومتی تقسیم کرده‌اند (۳) و در نگاه دیگر اخلاق قرآنی پیامبر (ص) را می‌توان با توجه به آیات نورانی قرآن کریم و کلمات مبارک هادیان معصوم (علیهم السلام) به چهار بخش تقسیم نمود. (اخلاق و رفتار پیامبر (ص) با پروردگارش) (اخلاق و رفتار پیامبر با جامعه اش) (اخلاق و رفتار پیامبر با خانواده اش) و (اخلاق و رفتار پیامبر با خودش)

مکارم و خصال اخلاقی والای پیامبر (ص) دریای عمیقی است که ما در حد وسع خود به آن نگاه و از زبان هادیان معصوم به تبیین شخصیت گرانقدر نبی مکرم (صلی الله علیه و آله) پرداخته ایم. و از خدای محمد (صلی الله علیه و آله) خواهانیم که ما را به اخلاق و اوصاف آن حضرت آشنا و در حد امکان متصف گرداند.

● اخلاق و رفتار پیامبر با پروردگار

آنچه در این ارتباط قابل طرح است ارتباط صمیمانه پیامبر (ص) با حضرت حق تبارک و تعالی در قالب نماز، دعا، مناجات و اعمال عبادی دیگر همچون تلاوت آیات و حیانی قرآن کریم، حج، روزه و اعتکاف می باشد. چگونگی حالات پیامبر (ص) در اقامه ی نماز، دعا و تلاوت قرآن کریم سیره ی عبادی رسول الله (ص) را شکل داده است.

نوع وضو، نوع انکار، نوع حضور، نوع نشستن و قیام، نوع تلاوت، نوع دعا و مناجات پیامبر (ص) در محضر حضرت حق تبارک و تعالی بسیار درس آموز و الگو بخش بوده و می باشد.

اوصاف و زیبایی حالات و رفتار عبادی رسول الله (ص) از زبان قرآن های ناطق اینچنین طرح گردیده است.

قال رسول الله (ص): جُعِلَ قَرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ

رسول خدا (ص) می فرمودند: « نور چشم من در نماز و روزه قرار داده شده است» (۴)

قال رسول الله (ص):

لَرَكْعَتَانِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

رسول خدا (ص) فرمودند: « به جای آوردن دو رکعت نماز در دل شب، نزد من محبوب تر است از دنیا و آنچه در آن است» (۵)

عن ابی جعفر (ع) فی حدیث أن رسول الله (ص) كان أحسنَ الناسِ صوتاً بالقرآنِ
امام باقر (ع) فرمودند: «همانا رسول خدا (ص) قرآن را از همه مردم خوش صداتر می خواند.» (۶)

عن الرضا أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ عَلَيْهِمْ سَلَامٌ الْإِنْبِيَاءِ فَقِيلَ وَمَا سَلَامُ الْإِنْبِيَاءِ؟ قَالَ:
الدُّعَاءُ

حضرت امام رضا (ع) به یاران خویش فرمودند: «سلاح پیامبران را همراه خود داشته باشید. به امام گفتند: سلاح پیامبران چیست؟ فرمود: «دعا کردن» (۷)

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يَتَعَوَّذُ فِي كُلِّ يَوْمٍ مِنْ سِتِّ: مِنَ الشُّكِّ وَالشَّرِكِ وَالْحَمِيَةِ وَالْغَضَبِ وَالْبَغْيِ وَالْحَسَدِ

رسول خدا (ص) در هر روز از شش چیز به خدا پناه می‌برد: از شک، شرک، تعصب بی جا، خشم، ستم و حسد. (۸)

قال جبرئيل: يَا مُحَمَّدُ قُلْ فِي كُلِّ أَوْقَاتِكَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

جبرئیل به پیامبر (ص) فرمود: ای محمد! بگو در همه اوقات: الحمد لله رب العالمین» (۹)

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَا يُؤْتِرُ عَلَى الصَّلَاةِ عِشَاءً وَلَا غَيْرَهُ وَكَانَ إِذَا دَخَلَ وَقْتَهَا كَأَنَّهُ لَا يَعْرِفُ أَهْلًا وَلَا حَمِيمًا

امام علی (ع) فرمودند: رسول خدا (ص) هیچ چیز را از شام و غیر آن بر نماز مقدم نمی‌داشت و هنگامی که وقت نماز می‌شد، گوئی هیچ کدام از اهل و عیال قوم و خویش، دوست و رفیق خود را نمی‌شناخت. (۱۰)

قال ابو عبد الله (ع): عَلَيْكُمْ بِصَلَاةِ اللَّيْلِ فَإِنَّهَا سُنَّةُ نَبِيِّكُمْ

امام صادق (ع) فرمودند: «بر شما باد به نماز شب، چرا که نماز شب سنت پیامبرتان می‌باشد.» (۱۱)

عن الرضا (ع) قال: اَنَا أَهْلُ بَيْتِ نَرِي وَعَدْنَا عَلَيْنَا دِينًا كَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) امام رضا (ع) فرمودند: «ما اهل بیت وعده‌های خودمان را بر خویشتن، دین حساب می‌کنیم، همچنانکه رسول خدا (ص) این کار را می‌کرد.» (۱۲)

كَانَ النَّبِيُّ (ص): يَنْتَظِرُ وَقْتَ الصَّلَاةِ وَيَشْتَدُّ شَوْقَهُ وَيَتَرَقَّبُ دُخُولَهُ وَيَقُولُ لِإِبِلَالِ مُؤَذِّنِهِ: أَرْحِنَا يَا إِبِلَالِ

رسول خدا (ص) مشتاقانه انتظار وقت نماز را می‌کشید و بر آن مراقبت می‌نمود و هنگامی که وقت نماز فرا می‌رسید، به مؤذن خود بلال می‌فرمود: ای بلال! با اذن گفتن شادمان نما. (۱۳)

پیامبر فرمود: جبرئیل به من دستور داد که قرآن را ایستاده بخوانم و حمد او را در حال رکوع و تسبیح او را در حال سجود به جای آورم و نشسته دعا بخوانم. (۱۴)

امام علی فرمودند: پیامبر (ص) دستار خود را هنگام دعا بلند می‌کند و مانند

فقیری که غذا درخواست کند دعا می‌کرد. (۱۵)

در حدیث آمده است: پیامبر (ص) آنقدر در شب گریه می‌کند که جای نمازش تر می‌شد و این گریه‌ها نه به خاطر گناه، بلکه به دلیل خشیت از مقام خداوند بود. (۱۶)

● اخلاق و رفتار پیامبر با جامعه

خلق، رفتار و کردار بی نظیر پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله) با جامعه ایشان را در صدر سلسله‌ی انبیاء و اولیاء قرار داده است، رفتار ایشان با آحاد جامعه و مردم بر مبنای صدق و صفا و درستی بود. رفتار پیامبر با مردم خوش بود و در جمع مردم، همیشه بشاش بود، کودکان را مورد ملاحظت قرار می‌داد. با زنان مهربانی می‌کرد، با ضعف‌ا کمال خوش رفتاری را داشت، با اصحاب خود شوخی می‌کرد و با آنها مسابقه‌ی اسب سواری می‌گذاشت، حالت تواضع و فروتنی او زبانزد آحاد جامعه بود. پیامبر، امین و امانت‌دار مردم و در برابر غفلت‌ها و جهالت‌ها و اهانت‌های مردم صبور و حلیم و بردبار و در برابر سخت‌ها و مشکلات دارای استقامت و شجاعت بود. فزارهایی از شکوه رفتاری پیامبر (ص) با جامعه را از زبان امیران سخن حضرات معصومین (علیهم السلام) به رشته تحریر آورده ایم تا شناخت ما از این اسوه حسنه بیشتر گردد.

۱) قال حسین بن علی (ع): **كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يَخْرُجُ لِسَانَهُ الْأَعْمَاكَانَ يُعْنِيهِ**
امام حسین (ع) می‌فرمایند: «پیامبر خدا (ص) زبان خود را از بیان سخنان غیر لازم نگاه می‌داشت» (۱۷)

۲) قال الحسين (ع): **مَجْلِسُهُ مَجْلِسُ حِلْمٍ وَ حَيَاءٍ، وَ صِدْقٍ وَ أَمَانَةٍ.**
امام حسین (ع) می‌فرمایند: مجلس پیامبر (ص) مجلس بردباری، حیا و راستگوئی و امانت بود. (۱۸)

۳) قال علی (ع): **كَانَ دَائِمَ الْبَشْرِ، سَهْلَ الْخُلُقِ، لَيِّنَ الْجَانِبِ.**
حضرت علی (ع) فرمود: پیامبر (ص) خوش‌شرو، خوش خلق و نرم خوی بود. (۱۹)

۴) **عَنِ النَّبِيِّ ص أَنَّهُ كَانَ يُسَلِّمُ عَلَى الصَّغِيرِ وَ الْكَبِيرِ.**
رسول خدا (ص) به کوچک و بزرگ سلام می‌نمود. (۲۰)

۵) قال: **كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَكْثَرَ مَا يَجْلِسُ تَجَاةَ الْقِبْلَةِ**
امام صادق (ع) فرمود: «رسول خدا (ص) اکثر اوقات رو به قبله می‌نشست» (۲۱)

۶) قال الصادق (ع): كان رسولُ الله (ص) إذا دخلَ منزلاً قَعَدَ في أدنى المجلسِ إليه حينَ يَدْخُلُ

امام صادق (ع) فرمود: « هنگامی که رسول خدا (ص) وارد مجلس می شد، در نزدیک ترین جای به محل ورود خود می نشست. (۲۲)

۷) عن النبي (ص): مُرُوتُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ: الْعَفْوُ عَمَّنْ ظَلَمْنَا وَإِعْطَاءُ مَنْ حَرَمْنَا. رسول خدا (ص) فرمود:

« جوانمردی ما اهل بیت در این است که از کسانی که به ما ظلم می کنند، گنشت می نمائیم و به کسانی که ما را محروم ساختند، بخشش می نمائیم. » (۲۳)

۸) قال رسول الله (ص): أَمَرَنِي رَبِّي يُحِبِّ الْمَسَاكِينَ الْمُسْلِمِينَ مِنْهُمْ.

رسول خدا (ص) فرمود: پروردگارم مرا به دوست داشتن فقیران فرمان داده است. (۲۴)

۹) قال: إِنَّ الصَّبْرَ، وَ الصِّدْقَ، وَ الحِلْمَ، وَ حُسْنَ الخُلُقِ، مِنْ أخلاقِ الأنبياءِ امام صادق (ع) فرمود: « صبر، راستگویی، بردباری و حسن خلق از اخلاق پیامبران است. » (۲۵)

۱۰) قال رسول الله (ص): أكرمُ أخلاقِ النَّبِيِّينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ التَّزَاوُرُ فِي الله.

رسول خدا (ص) فرمودند:

« گرامی ترین و بهترین اخلاق پیامبران، صدیقین، شهداء و صالحین به زیارت یکدیگر رفتن در راه خدا می باشد. » (۲۶)

۱۱) قال رسول الله (ص): بُعِثَ لِلحِلْمِ مَرَكْزاً وَ لِلعِلْمِ مَعْدِناً وَ لِلصَّبْرِ مَسْكناً

رسول خدا (ص) فرمود: « من مبعوث شدم تا مرکز حلم، معدن علم و مسکن صبر باشم. » (۲۷)

۱۲) پیامبر (ص) به تشییع جنازه می رفت و در دورترین نقاط شهر از بیماران عیادت می نمود. (۲۸)

۱۳) پیامبر (ص) از یاران خود تفقد و دلجوئی می کرد و از احوال عمومی مردم جويا می گشت و اگر کسی کارشایسته ای انجام می داد او را تحسین و تقویت می کرد و هرگز در کارهایش تندروی و کندروی نمی نمود. (۲۹)

۱۴) پیامبر (ص) با مردم مأنوس بود و آنها را از خود نمی راند و بزرگتر و مهتر هر

گروهی را احترام می‌کرد. (۳۰)

۱۵) پیامبر (ص) کسی را سرزنش نمی‌کرد و از او عیب نمی‌گرفت و فحاش و عیبجو

نبود و کسی را زیاد ستایش نمی‌کرد. (۳۱)

۱۶) پیامبر با افراد شریف و آبرومند، ارتباط عاطفی برقرار می‌کرد. (۳۲)

● رفتار و اخلاق پیامبر (ص) با خانواده

اخلاق و رفتار پیامبر اعظم در معاشرت حسن با خانواده و بستگانش الگوی تمام عیاری است که بایستی برای جاری شدن در متن زندگی مردم تکرار گردد و همه با این اخلاق، زندگی خانوادگی خود را مزین نموده و راه رشد و کمال را بیمایند.

همسررداری، فرزندی‌داری و تربیت فرزندان صله رحم مهمانداری، نظافت خانه همکاری در محیط منزل و صدها رفتار دیگر نشانه خلق عظیم اسوه‌ی حسنه‌ای است که شاخصه مهم رفتارهای فردی خانوادگی و اجتماعی او عدالت و مراعات آن در تمامی برنامه‌های زندگی بود. گفتار صادقان معصوم (علیهم السلام) دلالت بر این موضوع دارد.

۱) پیامبر اکرم (ص) پس از خواندن نماز صبح با تک تک زنان خود ملاقات می‌کرد و از آنان دلجویی می‌نمود. (۳۳)

۲) پیامبر اکرم (ص) با میهمان غذا میل می‌کردند و تا میهمان از غذا خوردن دست نمی‌کشید حضرت همچنان مشغول خوردن بودند. (۳۴)

۳) پیامبر اکرم (ص) در کارها به اهل خانه کمک می‌کرد، از بازار خرید می‌نمود و با دست خود گوشت خرد می‌کرد و گوسفندان را می‌دوشید و آب خانه را تأمین می‌کرد. (۳۵)

۴) پیامبر اکرم (ص) میهمان را تا درب منزل مشایعت می‌کرد و از میهمان خودکار نمی‌کشید. (۳۶)

۵) پیامبر اکرم (ص) چون صبح می‌شد دست بر سر نوه‌ها و فرزندان خود می‌کشید. (۳۷)

۶) پیامبر اکرم (ص) به حسنین (علیهم السلام) سواری می‌داد و می‌فرمود من شتر خوبی برای شما هستم و شما سوارهای خوبی برای من هستید. (۳۸)

۷) پیامبر اکرم (ص) صله رحم می‌کردند و سفارش می‌نمودند که صله رحم نمایند

گرچه مستلزم پیمودن یک سال راه می‌باشد و هر کس با جان و مالش، صله رحم کند، خدای متعال اجر صد شهید به او می‌دهد. (۳۹)

۸) پیامبر اکرم (ص) اقوام و دوستان سالخورده خدیجه را احترام می‌کردند و می‌فرمودند: تجلیل و احترام مسلمان سالخورده و سپید موی در شما تجلیل از خداوند متعال است. (۴۰)

۹) پیامبر اکرم (ص) لباس خود را می‌دوخت و کفش خود را پینه می‌زد و بیشتر کاری که در خانه انجام می‌داد دوزندگی بود. (۴۱)

۱۰) پیامبر اکرم (ص) با اعضاء خانواده عطوفت و مهربانی می‌نمودند و می‌فرمودند: مؤمنان در مقام مهربانی و عطوفت نسبت به یکدیگر همانند یک پیکرند. (۴۲)

۱۱) امام صادق (ع) فرموده‌اند: محبت و مهربانی پیامبر اکرم (ص) با خویشان و مردم بگونه‌ای که همه را شایسته رفتار و کردار خود می‌کرد بود و پیامبر اکرم توصیه می‌فرمودند: به یکدیگر متصل شوید و پیوند محبت را محکم کنید و به هم نیکی نمائید و نسبت به هم مهربان و عطف باشید. (۴۳)

● اخلاق و رفتار پیامبر با خویش

نوع رابطه اخلاقی پیامبر (ص) با خویشان خویش به این معناست که پیامبر (ص) هدف از خلقت خود و فلسفه‌ی وجودی خود را فهمیده و خود را همراه با همه ارزشها و استعدادهای بالقوه خدادادی تشخیص داده و به قدر و قیمت واقعی گوهر خویش واقف گردیده بود. بر این اساس حضرت با نظیف و تمیز نگاه داشتن جسم و روح خود و عقیف بودن در همه لحظات و قوی نگه داشتن روحیه‌اندیشه و تفکر و حاکم کردن عقل و ایمان خدادادی بر تمامی حالات و رفتارها از نوع نگاه کردن، حیا و رزی، سکوت کردن - گریه کردن و تبسم نمودن و محاسبه نفس و ارزیابی خویش بر همه برنامه‌ها - رفتارها و عملکردها، تابلو زیبایی را به اندازه همه کمالات وجودی خود به منصفه ظهور رسانده بود. کلمات نورانی هادیان معصوم (علیهم السلام) ابعادی از اوصاف رفتاری پیامبر (ص) با خویش را مشخص نموده است.

— پیامبر اکرم (ص) هر شب سه بار مسواک می‌زد و برای هر نمازی مسواک می‌زد و وقتی از خواب بیدار می‌شد مسواک می‌زد. ۴۴

— پیامبر اکرم (ص) در هر روز جعه موهای زائد بدن (زهار - بغل و ...) را نوره می‌کشید و بوی بد را از بین برده و موی سر و صورت را خضاب می‌نمود. ۴۵

پیامبر اکرم (ص) در آینه نگاه می‌کرد و موهای خود را شانه می‌زد و خود را خوشبو می‌نمود و می‌فرمود: خداوند دوست دارد که بنده‌اش وقتی به سوی دوستانش می‌رود آراسته باشد. ۴۶

پیامبر اکرم (ص) در حال سخن گفتن لبخند می‌زد و وقتی سکوت می‌کرد متفکر و محزون به نظر می‌رسید. ۴۷

— سکوت پیامبر (ص) بر چهار مبنا بود (حلم - حذر - تقدیر و تفکر) ۴۸

— پیامبر (ص) با شکم گرسنه از دنیا رفت و به سلامت وارد جهان آخرت گردید. ۴۹

— پیامبر (ص) چشم هایش به سمت پائین بود و بیشتر به زمین نگاه می‌کرد تا به آسمان. ۵۰

— پیامبر (ص) از دختران پشت پرده با حیا تر بود. ۵۱

— پیامبر اکرم (ص) بعنوان اولین مخاطب قرآن کریم تحت تربیت عقلانی قرآن کریم بود و لذا با توجه به آیات متعدد قرآنی که مخاطبان خود را دعوت به تفکر و تعقل می‌نماید پیامبر مصداق بارز این تفکر و تعقل قرآنی بودند.

— قل انما اعظکم بواحدہ ان تقوموا لله مثنی و فردی ثم تتفکروا. ۵۲

— ان فی خلق السموات و الارض و اختلاف اللیل و النهار لآیات لا ولی الا للہ. ۵۳

— اولم یتفکروا فی انفسهم ما خلق اللہ السموات و الارض و ما بینہما الا بالحق. ۵۴

قرآن کریم سلامت و فعالیت قوای پنج گانه معنوی را در انسان کامل ناشی از قلب معنوی و سلامت روحی و روانی او می‌داند و پیامبر اکرم (ص) با توجه به آیات قرآن از قلب سلیم - بصیرت معنوی، سماعت معنوی، شامه معنوی، لامسه معنوی و ذائقه معنوی برخوردار بوده است. و این امور تأثیر فراوانی در تهذیب روح و تزکیه جان انسان و رشد معنوی او دارد. تدبیر در آیات ذیل بخوبی این معنا را برای خواننده عزیز روشن می‌سازد.

- الا من اتى الله بقلب سليم.^{٥٥}
 – قل هذه سبيلي ادعوا الى الله على بصيره انا و من اتبعنى.^{٥٦}
 – القى السمع وهو شهيد.^{٥٧}
 – انى لا اجد ريح يوسف لولا ان تفنّدون.^{٥٨}
 – ان الذين اتقوا اذا مستهم طائف من الشيطان تنكروا فاذا هم مبصرون.^{٥٩}
 – الهى من ذا الذى ذاق حلاوة محبتك.^{٦٠}

و السلام.

- ١ – سورة قلم آيه ٤.
 ٢ – امالى شيخ طوسى جلد ٢ ص ٢٠٩.
 ٣ – سيمای معصومين در نگاه ٢٠ – المستدرک ٨: ٣٦٤.
 ٤ – مكارم الاخلاق ٣٤. ٢١ – الكافى ٢: ٦٦٢.
 ٥ – علل الشرايع ٣٦٣. ٢٢ – تحف العقول ٢٨.
 ٦ – تفسير العياشى ٢: ٢٩٥. ٢٤ – الكافى: ٨.
 ٧ – الكافى ٢: ٤٦٨. ٢٥ – ارشاد القلوب: ١٣٣.
 ٨ – الخصال: ٣٢٩. ٢٦ – دعائم الاسلام ٢: ١٠٦.
 ٩ – امالى الشيخ المفيد: ٣٣٧. ٢٧ – مصباح الشريعه: ١٥٥.
 ١٠ – عده الداعى ص ١٣٩. ٢٨ – دعائم الاسلام جلد ٢ ص ١٠٧.
 ١١ – تهذيب الاحكام ٢. ٢٩ – مكارم الاخلاق جلد ١ ص ١٨.
 ١٢ – تحف العقول ٤٤٦. ٣٠ – مكارم الاخلاق جلد ١ ص ١٨.
 ١٣ – اسرار الصلاه: ١٢٠. ٣١ – محانى الاخبار ص ٧٩.
 ١٤ – مستدرک جلد ١ ص ٢٢٢. ٣٢ – احياء العلوم جلد ٢ ص ٣٦٠.
 ١٥ – عده الداعى ص ١٨٢. ٣٣ – مجمع البيان جلد ١ ص ٣١٣.
 ١٦ – احتجاج ص ١١٢. ٣٤ – اصول كافي ج ٦ ص ٢٦٨.
 ٣٥ – مناقب جلد ١ ص ١٤٥.

- ۳۶- اصول کافی ج ۶ ص ۲۸۳.
- ۳۷- عده الداعی ص ۷۹.
- ۳۸- عده الداعی ص ۲۸۵.
- ۳۹- بحار الانوار ج ۷۱ ص ۱۰۵.
- ۴۰- وسائل الشیعه ج ۶ ص ۲۸۷.
- ۴۱- اصول کافی ج ۲ ص ۱۶۵.
- ۴۲- مکارم الاخلاق ج ۱ ص ۲۲.
- ۴۳- سفینه البحار ج ۱ ص ۱۳.
- ۴۴- اصول کافی ج ۲ ص ۱۷۵.
- ۴۵- مکارم الاخلاق ج ۱ ص ۴۱.
- ۴۶- آل عمران آیه ۱۹۰.
- ۴۷- اصول کافی ج ۶ ص ۵۰۷.
- ۴۸- روم آیه ۸.
- ۴۸- مکارم الاخلاق ج ۱ ص ۳۶.
- ۴۹- شعراء آیه ۸۹.
- ۵۰- معانی الاخبار ص ۷۹.
- ۵۱- یوسف آیه ۱۰۸.
- ۵۲- معانی الاخبار ص ۷۹.
- ۵۳- ق آیه ۲۷.
- ۵۴- نهج البلاغه فیض ص ۵۰۰.
- ۵۵- یوسف آیه ۹۴.
- ۵۶- محاسن برقی ص ۴۳۶.
- ۵۷- اعراف آیه ۲۰۱.
- ۵۸- مناقب جلد ۱ ص ۱۷.
- ۵۹- مناجات محتین.
- ۶۰- سباء آیه ۴۶.

